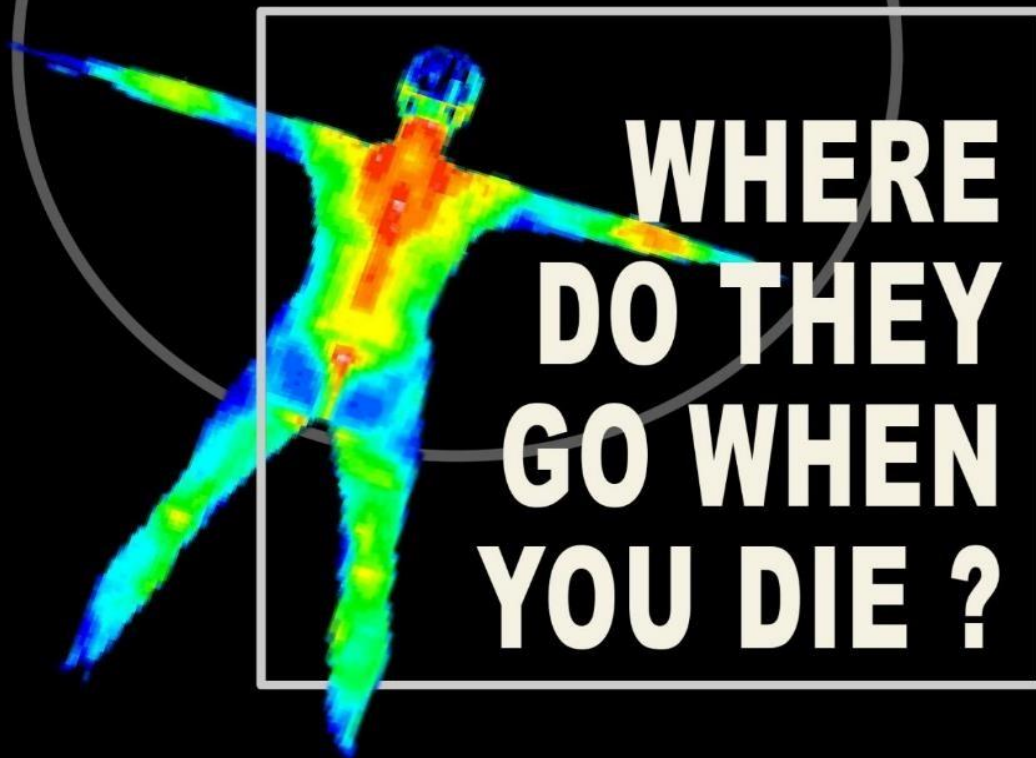

Body, Soul & Spirit

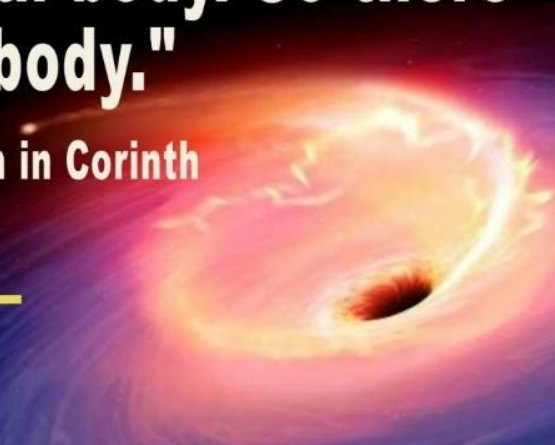

"There is a physical body. So there is also a spiritual body."

The Apostle Paul to the church in Corinth

---

by Joe McKinney and Randolph Dunn

Ng'ato, Roho kod Roho Gidhi Ka Itho?

Sura mar 1

Ang'ò matimore ne ringruok, chuny kod roho?

E chakruok, Nyasaye nochueyo polo kod piny. Piny ne ongee gimoro kendo ne onge gimoro."(Chakruok 1:2) "To Nyasaye nowacho niya, 'Pi mantie piny polo mondo ochokore e kama achiel, mondo piny ma otuo oneno.' Kendo ne otimore kamano, Nyasaye noluongo piny ma otuono ni Piny." (Chakruok 1:9-10) "To Nyasaye nowacho niya, "Piny mondo okel gik ma ngima kaluwore gi kitgi - le kod le mag piny kaluwore gi kitgi. (Chakruok 1:24)

Bang'e Nyasaye nochueyo dhano, dhano ma nenore kendo ma nyaka chieng' e chal mare mar hera, tim makare, kuwe, kod ng'uono. Bang'e, nonyiso Adam gi Hawa ni mondo orit maber kama ne okete, mondo onyuol kendo omedre kendo kik gicham olemb yien mar ng'eyo ber kod marach. To ne gitimo richo ka ne giyie gi gombogi kendo ne ok giwinj wach kuom chamo olemb yienno. Oganda ma ne ok winj wachno ne omiyo githo e ringruok kendo ma nyaka chieng'. Mano tiyo kuom dhano duto nikech "ji duto osetimo richo kendo ok ginyal yudo duong' mar Nyasaye." (Rumi 3:23)

Dwaro mar Nyasaye en ni ji duto olokre gi yore mag ngimagi ma nigi richo, olosgi kendo olosgi gi remb Kristo okelo weche mag richo, mondo gibed gi winjruok maber gi Nyasaye. Mondo otim kamano, ne nyaka ogol misango mar richo ma oyiego. Yesu ma ja Nazaret, Nyasaye ma ne ni e kido mar dhano, ma ne omiyo ringrene maongee richo kaka chiwo achiel kende kendo malong'o ma chiwo richo ne ng'ato ang'ata ma keto yie kod geno mare kuom Kristo kokalo kuom winjo wach kuom ike e tho mare, chiero ng'at manyien mar roho, keto e Kanisa mar Kristo, kendo miyo Roho Maler kaka mich. Eka jogo ma ni e Kristo onego odong' kendo odongo obed kaka Nyasaye – hera, yie, kuwe, ng'uono, adier – kuom bedo e Wach Kristo kendo dak kaluwore gi dwaro mare.

Kajogo mantie e Kristo odong' jo adier, giko margi en ngima mosiko gi Nyasaye, Kristo, Roho Maler kod jomoko ma osetim jo adier kuom remb Kristo. Kata kamano, giko mar joma ng'anjo, ma ok oyie kendo ma ok loko chunyi en tho ma nyaka chieng' gi Jachien.

Ji ma chal gi Yubu thoro penjo gima timore bang' tho mar ringruok ka gipenjo ni; "Ka ng'ato otho, bende obiro dak kendo?" (Yub 14:14)

Kapok oloso wach mar "Ka ng'ato otho, be obiro dak kendo?", moko kuom puonj mag weche ma otigodo e somoni kod ng'iyo kaka dhano ne nitie chakre chakruok, ni e yo makare.

DEL– Ng'at ma nenore kendo ma nenore – ring'o kod remo ma en ng'et dhano.

“Eka Ruoth Nyasaye nolosho dhano gi buru mar piny, kendo nofuyo muya mar ngima e ume, kendo dhano nobedo gimoro mangima.”(Chakruok 2:7-8)

“Lweteni ne olosa kendo olosa, to sani isekethora chuth, ipar ni iselosa kaka lowo, to bende ibiro duokna e buru?”(Yubu 10:8-9)

“Nimar gima timore ne wuowi mag dhano bende timore ne le; gimoro achiel timore negi: kaka achiel tho, e kaka machielo bende tho. Adier, gin duto gin gi muya achiel; dhano onge gi teko kuom le, nikech gigo duto gin ma nono. Giduto gidhi kamoro achiel: giduto giwuok e buru, to giduto giduogo e buru. Ng’ano ong’eyo roho mar... ma dhi malo?”(Jaote 3:19-21)

THO- Weyo tiyo mar chuny, obo, obwongo, kod mamoko mag ringruok mar ringruok.

E weche ma ne ondiki e wi pi ma ne opong’o piny, owacho ni “Gik moko duto ma ne ni e piny ma otuo ma ne nigi muya mar ngima e dhoge, notho.” (Chakruok 7:22)

“Ringruok ma onge roho otho.”(Yakobo 2:26)

“Kendo kaka oseket ni dhano otho dichiel, to bang’e bura biro, e kaka Kristo, bang’ ka osechiwre dichiel mondo oting’ richo mag ji mang’eny, biro fwenyore kendo mar ariyo, ok mondo ochung’ ne richo, to mondo ores jogo ma ogeno gi chunygi duto.”(Jo-Hibrania 9:27-38)

Wacho qwachi: Ringruok mar dhano ne en kit ng’injo ma onge ngima nyaka Nyasaye nofuyo ngima e ringruok kendo nomiyo dhano roho kod roho.

BUR -Liel en kama ringre ng’ato ma osetho oweyo kata iketoe – nam chumbi, gwenge ma onge ng’ato, liel, kata gimoro amora ma nyiso ringre ng’ato mogik.

Hades –Hades owuok e wach mar dho Hibrania ma en sheol kod weche mag dho Grik ma en aidos kata hadou ma tiende en kama chuny jogo ma osetho e ringruok odak e iye – piny ma ok ne kata ma ok nenre mar chuny ma nyaka chieng’ mag jogo ma osetho e ringruok.

Wacho qwachi: Muma moko oseloko aidos kod hadou e yo marach ni “mach ma ok tho.” To wach mar Gehena en geénnee – kama oket ne Jachien. Oloko marachni osekelo ng’anjo mang’eny.

“Ne nitie ng’at moro ma nigi mwandu ma ne orwako lewni ma ng’we ng’ar kendo ma ng’we ng’ar, kendo ne ochamo nyasi madongo pile ka pile.To ng’at moro ma jadhier miluongo ni Lazaro ne oketi e dho rangach mare, ma ne oumo gi ng’ol, ma ne odwaro chiemo gi chiemo ma ne oumo mesa mar jalonyo. side Jalonyo bende notho kendo ne oyike, kendo ka en e liel, ne oting’o wang’e malo kendo oneno Ibrahim mabor to Lazaro ni e bathe.”(Luka 16:19-23)

Wacho qwachi: Hades nigi bath paradiso ne chuny ma kare kendo bath kum ne jogo ma ok oyie winjo Nyasaye, joma ng'anjo, joma ok oyie kod joma richo.

KAMA JACHIEN ODAKIE– Wach mar dho Hibrania geénnee e chakruok ne tiende en kama Jo-Yahudi ma ne lamo tipo ma ok ler ne wang'ó nyithindgi mangima kaka lamo nyiseche Molok kod Baal. Bang' ng'anjo e piny Babilon, gotno ne odoko kar bolo yugi mag taon kendo ne iketo mach ka wang'ó kinde duto. Ne obiro nyiso ni Gehena, ma en kama joma richo nitie nyaka chieng', ma opogore gi polo. [Diksonari mar Muma mar Easton, Muma mar somo mar PC ma olosi gi Baibol]

CHUNY– Wach mar dho Grik psuche tiende en bedo ma nyaka chieng' mar dhano, ng'eyo mar chuny mare ma ne omiye dhano ka Nyasaye nofuyo ngima e iye. Kinde mang'eny, mano iluongo ni chuny kata kit ngimane ma iye.

“Kik utim mach mar Roho, kik utim gik ma ne okor kaka gik ma ok owinjore, utem gik moko duto, uketo matek kuom gik mabeyo, weyo gik maricho duto, Nyasaye owuon, Nyasaye mar kuwe, mondo olos uRoho duto, chuny kod ringruok mondo kik obed maongee ketho e kinde ma Ruoth Yesu Kristo biroe. Ng'at ma luongou en ng'at ma nigi yie kendo obiro timo kamano ..” (1 Jotesalonika 5:19-24)

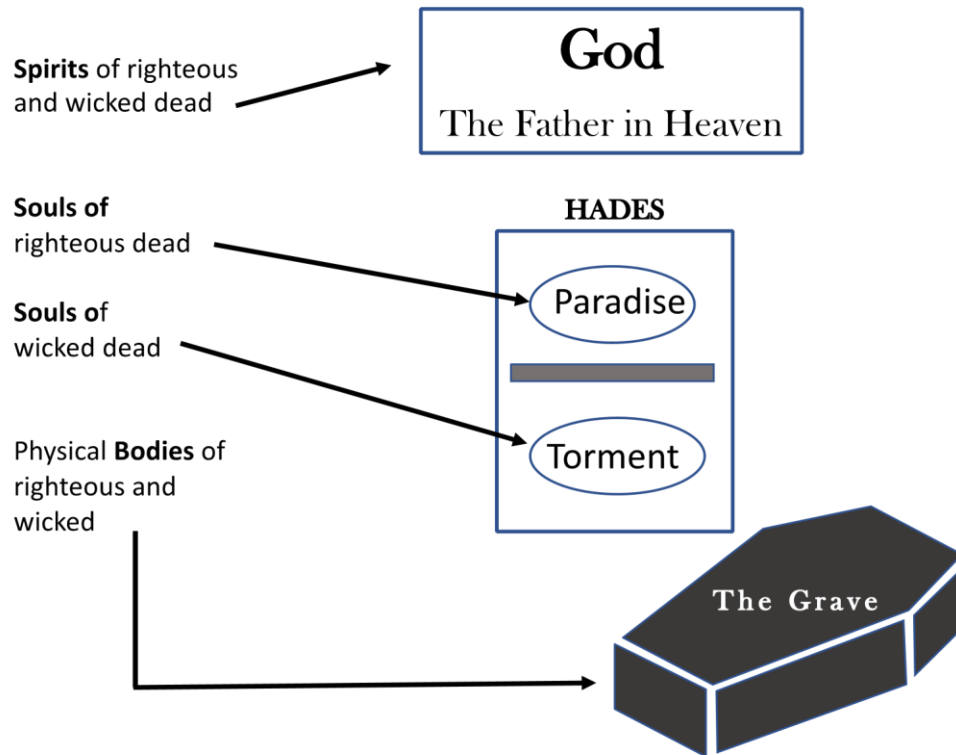
Matayo ondiko ni Yesu nowacho ni “Kik iluor jogo ma dwaro nego ringreni, ok ginyal mulo ngimani, luor Nyasaye kende, ma nyalo ketho ngimani kod ringreni e mach ma ok tho (geénnee ok en wach mar dho Grik ma en Hades).” (Matayo 10:28)

CHUNY -Wach mar dho Hibrania neshamah kod wach mar dho Grik mar pneuma nyiso tipo mar dhano mane Nyasaye nochueyo eiye maduogo ir Nyasaye bang' tho mar dhano. “Budho (ringruok) duoko piny ma ne owuokie, kendo roho duoko ir Nyasaye mane omiye.” (Jaote 12:7)

Ne Jokristo ma ne ni Rumi, Paulo nondiko ni “Roho owuon timo neno gi chunywa ni wan nyithind Nyasaye.” ... “Roho konyowa e olo marwa. Ok wang'eyo gima onego walam, to Roho owuon lamo kuomwa gi ywak ma ok nyal nyiso gi weche. Kendo Ng'at ma ng'iyo chunywa ong'eyo paro mar Roho, nikech Roho lamo kuom jomaler kaluwore gi dwaro mar Nyasaye.” (Jo-Rumi 8:16; 26-27)

Wacho qwachi: “Roho” ka owach ni en Nyasaye, ji mang'eny loko ni Roho mar Nyasaye, Roho mar Kristo, Roho Maler kata Roho ma kare.

Wacho qwachi: Wach mar dho Aram mar ruwach ma iloko ni “roho”, nyiso le ma yueyo ngima moting'ó nyaka dhano.

Sura mar 2 Kinde ma Kristo ne ni e piny

“Malaika mar Ruoth ne oneno [Josef] e lek, kowachone ni, ‘Josef, wuod Daudi, kik iluor kawo Maria kaka chiegi, nikech nyathi ma ne odongogo wuok kuom Roho Maler. Obiro nyuolo wuoyi, kendo ibiro luongo nyinge ni Yesu, nikech obiro reso ogandane kuom richogi.

Wacho qwachi: Yesu reso “ogandane” OK ji duto.

Jaote Johana nondiko ni “Odiechieng’ maluwo, ne oneno Yesu ka biro ire, kendo nowacho ni, ‘Neuru, Nyarombo mar Nyasaye, ma golo richo mag piny.’” (Johana 1:29)

“Omiyo, ondik ni, Kristo onego otho .(kuom goye e musalaba) kendo e odiechieng’ mar adek chier kowuok kuom joma otho, kendo ni ng’ato onego olandre e nyinge ne pinje duto (Jo-Yahudi kod Jo-Jentail), chakre e Jerusalem.” (Luka 24:46-47)

Wacho qwachi: Jomoko wacho ni e tho ji duto biro dhi e polo. Kapo ni mano ne en adier to lando “lokruok kod weche mag weche” mag richo ok en gima dwarore.

Yesu nowachone ni, “An e yo, kod adier, kod ngima, onge ng’at ma biro ir Wuoro mak mana kokalo kuoma.” (Johana 14:6-7)

“E iye .(Kristo) wan gi warruok kuom rembe, weche mag ketho magwa, kaluwore gi mwandu mag ng’uono mare.” (Jo-Efeso 1:7)

Machuok kapok ogoye e musalaba, Yesu nowacho ne jopuonjrene kama: “Ne aweyo Wuoro, kendo ne abiro e piny, sani aweyo piny, kendo aduogo ir Wuoro.” (Yohana 16:28)

Wacho qwachi: To mokwongo Yesu nyaka chop gino mane omiyo olor kowuok e polo.

Nyarombo mar Nyasaye nyaka chiwre owuon ne Nyasaye kaka misango mar ng’uono kaka ne oting’o richo mag dhano e ringre ka en e wi yath.” (2 Petro 2:24)

En owuon(Kristo) noting’o richo magwa e ringre e wi yien, mondo watho kuom richo kendo wabed mangima kuom tim makare; kuom ret mage, usechango. (1 Petro 2:24)

Yesu nowacho ne jakuo ma ne ogoye e yath kanyachiel kode ni “Adier, awachoni ni, sani ibiro bedo koda e Paradiso.” (Luka 23:43)

E saa mar abung’wen ma ne pok otho, Yesu ne winjo ka Nyasaye oweyo ka ogoyo nduru niya “Nyasacha, Nyasayena, ang’o momiyo iweya?” (Matayo 27:26)

Bang’e Roho mar Kristo “ne odhi kendo olando (wach mar dho Grik kerusso – tiende en jalendo, lando, lendo) ne roho ma ne ni e jela, nikech chon ne ok giwinj wach.” (1 Petro 3:19-20)

Wacho qwachi: Biblia ok oling’ kuom weche ma ni e lendo mare. Yesu ne nyalo lero ne joma ni e Paradiso ni sani richogi osewene kaka chiwruok malong’o mar ng’uono osetim.

Gimoro nolokore ahinya bang’ ka Yesu nodhi e polo kendo ir Wuonwa. Ne otero Paradiso kod chuny duto ma ne ni e iye nyaka e polo. “Ka ne oidho malo, ne otelo ne jolweny mathoth ma ne omak, kendo ne omiyo dhano mich.” (Jo-Efeso 4:8)

Wacho qwachi: “Oganda ma omak” ma gin chuny makare ma omak e Paradiso, oseler, osewenegi richogi, kendo osetergi malo, polo, kaachiel gi Yesu. Joma odong’ e bath Hades ma nig Midhiero mag Hades rito Odiechieng’ mar Bura.

Sura mar 3

Kinde Bang’ ka Kristo ogeduoko ir Nyasaye

Yesu nosingo ni:“Abiro gero kanisa mara (Kristo) kendo dhoudi mag liel ok bi loye.” (Matayo 16:18)

Wacho qwachi: “Kanisa mar Kristo” ok en ot, hekalu kata kar maler to en ringruok mar joketho ma osewene richogi kendo ma osetimnegi jo adier kuom remb Kristo.

Wacho qwachi: Rangach kata donjo mar Hades en tho, ma en teko ma Satan nigo kuom dhano. Kaka tho ok bi locho ewi kanisa mar Kristo, omiyo jogo ma ni e pinyruodhe ma tho bang' chier mar Kristo kod dhi e polo ok omakgi e liel.

Wacho qwachi: Joma richo odong' e Hades, ma en od ang'ech ma iketoe chuny joma ok owenegi kethogi nyaka Kristo odok.

Paulo ne dwaro ni:

"Mondo awuok kendo abed gi Kristo."(Jo-Filipi 1:23)

"Kuom mano, kinde duto wan gi chir kendo wang'eyo ni ka pod wan e ot e ringruok, wan mabor gi Ruoth. Wadak kuom yie, to ok kuom neno. Wan gi chir, awacho, kendo wabiro hero bedo mabor gi ringruok kendo bedo e ot gi Ruoth."(Jokorintho 5:6-8)

"Nimar Nyasaye ne ok oketowa mondo wabed gi mirima .(kuong'ruok ma nyaka chieng') to mondo wayudi warruok kokalo kuom Ruoth Yesu Kristo. Ne otho nikech wan mondo, kata wachier (ma ngima) kata wa nindo (ma otho), wan (jo ma ni e Kristo) wabed mangima kanyachiel kode. Omiyo, jiwre kendo ugerre, mana kaka utimo." (1 Jotesalonika 5:9-11)

Wacho qwachi: Gik moko duto winjore gi gombo mar Paulo. Geno mare, bang' tho, ne ok en dhi e Hades kama Yesu ok yudree kendo, to ne en dhi e polo, mondo obed gi Kristo.

"Ka ne oyawo osimbo mar abich, ne aneno e bwo misango mar misango, chunje mag jogo ma ne otho nikech wach Nyasaye kod neno mogik."(Fweny 6:9)

"Malaika machielo ma ne nigi gino mawang'o odok mar mula, nobiro kendo ochung' e nyim adhura, kendo ne omiye odok mang'eny mondo ogol, kaachiel gi lamo mag jomaler duto, ewi adhura mar mula ma ne ni e nyim kom mar loch."(Fweny 8:3)

Wacho qwachi: E ranyisi mar abich mar Fweny 6:9 Johana nene oneno chunje mag Jokristo ma ne otho nikech yie ma ne ni e bwo misango kendo misangono ne ni e nyim kom mar Nyasaye e polo. Omiyo, jogo ma ne otho nikech yie ne ok ni e liel, to ne gin e polo.

"Yesu nowachone niya, 'An e chier kod ngima, ng'at ma oyie kuoma biro dak kata ka otho, to ng'at ma ngima kendo oyie kuoma ok bi tho nyaka chieng'. Be iyie gi wachni?"(Johana 11:2526)

Wacho qwachi: Yesu nosingo ni jogo ma ngima kendo oyie, ma nigi yie kendo geno kuome, ok bi tho nyaka chieng'. Kata obedo ni ringregi mag ringruok oweyo tiyo kendo nyaka ogol oko, chunyi gin ma nyaka chieng' kendo gidhi achiel ka achiel e kar Paradiso e Polo mondo gibed gi Kristo mane olando ni, "An e yo, adier, kod ngima." (Johana 14:6)

“Wayie ni Yesu notho kendo nochier kendo omiyo wayie ni Nyasaye biro kelo kanyakla gi Yesu jogo ma osenindo e iye.”(1 Jo-Tesalonika 4:14)

Wacho qwachi: Roho mag Jokristo, ka ringregi mag ringruok otho, dhi bedo gi Yesu e Paradiso e polo kama gibiro bedoe nyaka chop duoko mare, biro mar ariyo. Kaka chuny jogo ma osewar ni e polo, to en gima winjore ni gibiro bedo kode ka odwogo.

"Ang'eyo ng'at moro e Kristo ma higni apar gi ang'wen mosekalo ne oting'ore nyaka e polo mar adek. Ka ne en e ringruok kata oko mar ringruok ok ang'eyo-Nyasaye ong'eyo. Kendo ang'eyo ni ng'atni-kapo ni ne en e ringruok kata ka ok en ringruok ok ang'eyo, to Nyasaye ong'eyo ni ne oting'o nyaka e polo mondo onyis gik ma ok nyalre.”(2 Jokorintho 12:2-4)

Wacho qwachi: Paulo ne oting’o e Polo Mar Adek, polo mar polo, kama Nyasaye odak e iye kod Paradiso, kama Kristo nopuonje, omiyo, paradiso ne ni e Polo to ok e Hades, bang’ kinde matin bang’ ka Kristo osedhi e polo.

Wacho qwachi: Ne Jo-Yahudi, polo mokwongo ne tiende en yamo (polo ma ni e kor polo), polo mar ariyo ne tiende en kor lwasi (polo ma ni e kor lwasi) to “polo mar adek” ne en kama Nyasaye odakie .

“Ka ne giwinjo wachno, ne giwuoro ahinya kendo ne giwang’o lakgi kuome. To Stefano, ma ne opong’ gi Roho Maler, noting’o wang’e malo kendo ne oneno duong’ mar Nyasaye, kendo Yesu ochung’ e lwet Nyasaye ma korachwich. Ka ne giwinjo wachno, ne gium itgi kendo, ka gigoyo koko gi dwol maduong’, gin duto ne giwuok ire gi ng’wech, ne gitere oko mar taon kendo ne gichako goye gi kite E kindeno, joneno ne oketo lewni maggi e tiende wuoyi moro miluongo ni Saulo Ka ne gigoye gi kite, Stefano ne orwako ni, ‘Ruothna,’. Bang’e, ne oumo piny kendo nogoyo koko niya, ‘Ruoth, kik iket richoni kuomgi.’

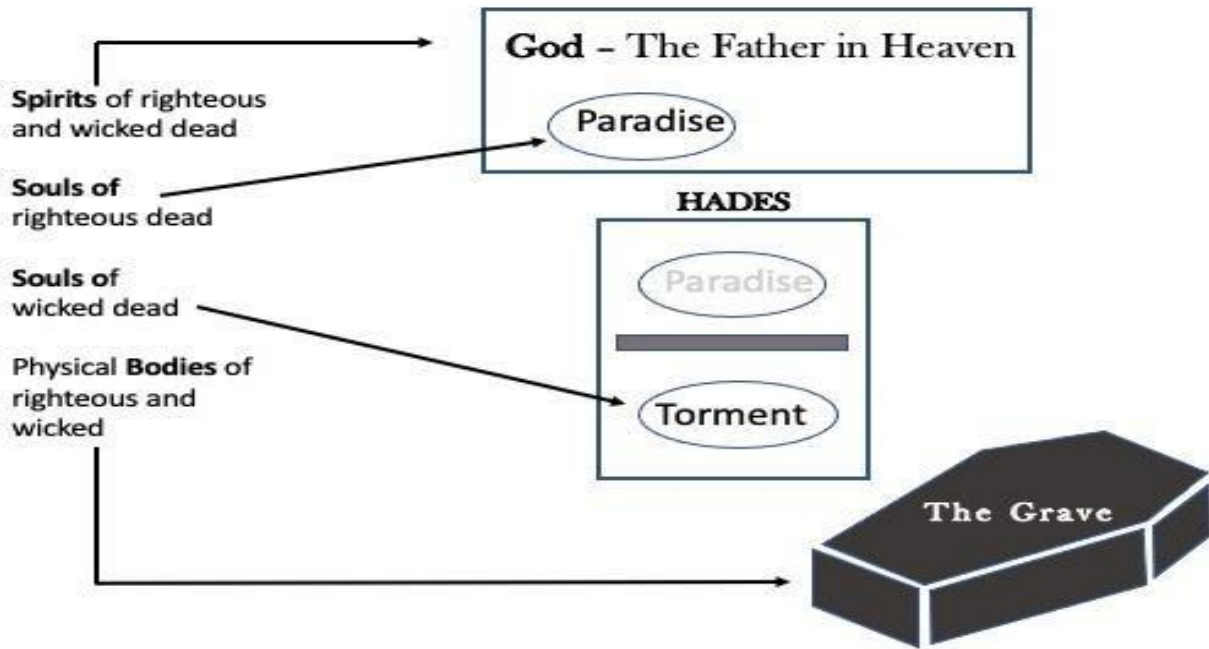
Ka ne osewacho kamano, ne onindo.”(Tich Joote 7:54-60)

Gima biro timore bang’ Kristo osedhi e polo

Winj Nyasaye	Ng’at marach kendo ma ng’anjo
Roho duoko ir Nyasaye .	Roho duoko ir Nyasaye .
Ng’ato duokore e buru	Ng’ato duokore e buru
Nyalo dhi e Paradiso E Polo ka orito Biro mar 2.	Nyalo dhi e Kuong’ruok e Hades ka ogeno bura.

Omiyo, penjo maduong’ie moloyo nyaka bed ni "Ang'o ma nyaka atim mondo ayud warruok ma nyaka chieng'?" Ng’at ma yudo duoko mar penjono biro yudo yiero maduong’ ma onego otim.

Following Christ's Ascension and Before His Second Coming

Sura mar 4 Biro mar Kristo mar Ariyo

"Bang' wacho wechego, ne okawe malo e wang'gi, kendo boche oumo wang'gi mondo kik gineno, ka gineno polo ka odhi, mapoya e wang'gi, chwo ariyo ma ne orwako lewni rachar ne ochung' machiegni kodgi, ne giwacho ni, 'Jo Galili, ang'o momiyu uchung' kae ka uneno polo?"

Yesu ma ne oting'o kuomu kendo odhi e polo, biro duogo mana kaka ne uneno ka odhi e polo."
(Tich 1:9-11)

"Ne Jalno ma oherowa kendo osegonyowa kuom richo magwa kuom rembe, kendo osemyiowa bedo pinyruoth kod jodolo mondo wati ne Nyasaye Wuon mare, duong' kod teko nyaka chieng'!(Fweny 1:5-7)

"Ruoth ok oling' e chopo sing'o mare, kaka jomoko winjo ni oling', en gi horuok kuomu, nikech ok odwar ni ng'ato otho, to mondo ji duto olok chunyi."(2 Petro 3:9)

"Ubi ira, un duto ma ool kendo ma oting'o ting', kendo abiro miyou yueyo. Uting'u ng'urogo, kendo upuonjre kuoma, nikech an ng'ama muol kendo mayom e chunyu, kendo ubiro yudo yueyo ne chunyu. Nikech ng'uorana yot kendo ting'na yot."(Mat 11:28-30)

"E ot mar Wuora nitie ute mang'eny. Ka ok en kamano, bende dine anyisou ni adhi mondo alosnu kar dak? To ka adhi kendo alusnu kar dak, abiro biro kendo kendo abiro kawou mondo kama antie, un bende ubed." (Johana 14:2-3)

“Wan joma ngima, ma pod odong’ nyaka biro mar Ruoth, ok wabi telo ne jogo ma osenindo, nikech Ruoth owuon biro lor kowuok e polo gi dwol mar chik, gi dwol mar malaika maduong’, kod dwol mar buor mar Nyasaye. To joma otho e Kristo biro chier mokuongo. polo mondo waromo gi Ruoth e kor polo, kendo kamano wabiro bedo gi Ruoth kinde duto.”(1 Jotesalonika 4:15-17)

“Nam nomiyo joma otho ma ne ni e iye, kendo Tho kod liel nomiyo joma otho ma ne ni e iye, kendo ji duto ne ong’adnegi bura kaluwore gi timbegi.”(Fweny 20:13)

Wacho qwachi: “Tho” kata liel ne oweyo ringruok mar ringruok ma ne olokore obedo buru mondo olokore. “Joma otho e Kristo,” ma gin ringre joma kare duto, ibiro lokre obed ringre ma ok tho mondo obed gi Nyasaye to ringre joma ng’anjo kendo ma richo duto biro lokre obed ringre ma ok tho mondo obed gi Satan.

Wacho qwachi: “Hades” ok en Hell noweyo chuny joma richo nikech bura osechopo.

Wacho qwachi: Muma wacho ni Kristo biro duogo to ok omi ng’ato ang’ata ma nyiso kinde ma Biro mare mar Ariyo biro timoree.

“Awachonu wachni, owete: ring’o kod remo ok nyal yudo loch mar pinyruodh Nyasaye, kendo gik ma kethore ok nyal yudo loch mar gik ma ok kethore. ma ok tho, to wan bende wabiro lokore.’ Nikech ringruok ma tho nyaka rwak ring ma ok tho, to ringruok ma tho rwako gik ma ok tho, e kindeno wach ma ondik ni, ‘Tho osemuonyo’ biro chopo kare.”(1 Jokonti 15:50-54)

“Ka Ruoth Yesu biro fwenyre kowuok e polo kaachiel gi malaike mage madongo e mach mawang’, mondo ochul jogo ma ok ong’eyo Nyasaye kod jogo ma ok winjo wach maber mar Ruoth Yesu, gibiro yudo kum ma nyaka chieng’, mabor gi wang’ Ruoth kod duong’ mar tekone.”(2 Jotesalonika 1:7-9)

“To ne aneno joma otho, madongo gi matindo, ka gichung’ e nyim kom mar loch, kendo buge ne oyabere, bang’e ne oyabere buk machielo, ma en buk mar ngima. To joma otho ne ong’adnegi bura kaluwore gi gima ne gitimo, kaluwore gi gima ne ondik e bugogo. kuomgi, kaluwore gi gima ne gitimo, bang’e Tho kod liel ne obolo e nam mar mach, ma en tho mar ariyo, kendo ka ng’ato ne ok oyudre ni nyinge ondik e buk mar ngima, ne obolo e nam mar mach.”(Fweny 20:12-15)

Wacho qwachi: Duoko mar tho mar ringruok en mana achiel ne joma richo kod joma kare. Ng’utgi mar ringruok dhi e bur kendo gidok e gik ma ni e piny ka chunyi duoko ir Nyasaye ma ne omiyegi, to ok kamano kuom chunyi. Tipo mag joma kare dhi e Paradiso e polo kanyakla gi Kristo. Tipo mag jogo ma nyingegi ok ondiki e “Buk mar Ngima” dhi e Kuong’ruok e Hades ka girito Biro mar Ariyo mar Kristo kae to bura.

Ng’ato ma nenore

“Par bende Jachuech mari ... kapok ng’injo mar silva otur kendo bakul mar mula otur, kapok otur kendo ng’injo ma ni machiegni gi bur otur, eka buru biro dok e piny kaka ne en chon.”(Jaote 12:1; 6-7a)

"Ringrewa oiki e ng'ol, to gibiro chier e duong'. Giiki e olo, to gibiro chier e teko. Giyike kaka ringre dhano, to gibiro chier kaka ringre mag roho. Nikech mana kaka nitie ringre mag roho, nitie bende ringre mag roho." (1 Jokorintho 15:43-44)

"Owete, anyisou ni ring'o kod remo ok nyal yudo pinyruodh Nyasaye, kendo gik ma kethore ok nyal yudo gik ma ok kethore, winjru, anyisou wach ma ling'ling': Ok wan duto wabi nindo, to wan duto wabiro lokore— e rieny, e wang' ng'ato, e kinde ma mbui biro goyo. ma ok tho, kendo wabiro lokore. Nikech ma tho nyaka rwak ma ok tho, to ma tho oserwako ma ok tho, e kindeno wach ma ondik ni: "Tho osemuonyo."(1 Jokorintho 15:50-54) "Kik ubed gi bwok kuom wachni, nikech kinde biro ma jogo duto ma ni e bur (joma otho) biro winjo dwolne (Kristo) kendo wuok - jogo ma osetimo maber biro chier mar ngima, to jogo ma osetimo marach biro chier mar ng'ado bura." (Johana 5:28-29)

Roho

Tipo mag joma ngima ma ni e Kristo dongo bedo gi kido kod kido mar Nyasaye, Wuon-gi - hera, yie, ng'uono, adier kod kuwe. Tipo mag jogo mosetho e Kristo ni e polo kanyakla gi Kristo. Giduto gin rito duogo mar Kristo kod Biro mar Ariyo.

Tipo mag joma ngima ma ok ni e Kristo dongo kendo bedo kaka Jachien, wuon-gi - jowuondo, jonek, joma ng'anjo, joma kwedo Nyasaye, joma oherore giwegi kod joma timo timbe mag terruok. Tipo mag jogo ma osetho ma gin joma richo kendo ma ng'anjo odong' e bath masira mar Hades ka girito Biro mar Ariyo mar Kristo kod Bura.

"Kendo kik uluor jogo ma nego ringruok to ok nyal nego chuny, to uluor ng'at ma nyalo ketho chuny kod ringruok e mach ma ok tho." (Matayo 10:28)

Wacho qwachi: "Machiel" owuok e wach mar dho Grik ma en geénnee ma tiende en kar dak mar Satan to ok en wach mar dho Grik aidos (hadou) – kar dak mar chuny mosetho.

Wacho qwachi: Roho siko gi ringruok ma ok kethore kata e Gehena.

"Musa nowacho niya, 'Ruoth Nyasaye biro ketonu jaote ma chal koda kuom oweteu, kendo uwinj wach moro amora ma obiro nyisou, kendo ng'ato ang'ata ma ok winj jaoteno, ibiro kethore e kind oganda.'"(Tich Joote 3:22-23)

"Owetena, ka ng'ato kuomu owuok e adier, to ng'ato odwokogi, mondo ong'e ni ng'at ma duoko jaketho kowuok e wuodhe, obiro reso ngimane kuom tho kendo obiro umo richo mang'eny."(Yakobo 5:19-20)

Wacho qwachi: Ringruok mar ringruok kod chuny mar dhano ok chalre. Tipo mag jogo ma osetho ma kare kata obedo ni ne gin e bur, ne giyike e nam kata ne giwang'o ringregi ne dhi e Paradiso (e Hades nyaka e kinde ma Kristo nodhie e polo kendo sani gin e polo). To, chuny mar joma richo dhi e Kuong'ruok e Hades ka girito Bura. Roho

Biblia oling' kuom gima timore ne chuny dhano e Biro mar Ariyo mar Kristo.

Jandik buk mar Jaote wacho ni ringruok biro toke kendo dok e piny ma ne owuokie kendo "roho biro dok ir Nyasaye mane omiye." (Jaote 12:6-7)

"Ringruok ma onge roho otho."(Yakobo 2:26)

"Yesu nowacho ni, 'Wuoro, aketo chunya e lweti, bang' wacho kamano, notho."(Luka 23:46)

E kinde ma ne ogoye gi kite, Stefano noluongo Ruoth mowacho ni, "Ruoth Yesu, kawo roho mara! ... Ka ne osewacho kamano, nonindo (otho)." (Tich Joote 7:59; 60)

Wacho qwachi: Nonro ma ne otiim kuom anyuola, kit oganda kod dhouidi mag oganda, moriwo nyaka Jo-India mag Amerka ma ne ni kar kende, dho ut Jo-Afrika kod Jo-Afrika ma ne odak e piny Australia, nyiso ni dhano oselamo gimoro kata gimoro. Ng'ato nyalo mana paro ka en chuny dhano, chunye kata gik moko ariyogo duto ema nigi gombo ma kamano mar lamo. Dwaro kata winjo ma kamano ok oromo mondo ng'ato owene richo. To jogo ma ni e Kristo bende nigi Roho mar Nyasaye ma omiyegi ka Nyasaye oketogi e Pinyruodh Kristo.

Roho mar Nyasaye ma ochiw ne joma ni e Kristo

"To Petro nowachonegi ni, 'Lok chunyu, kendo ng'ato ka ng'ato kuomu obatise e nying Yesu Kristo mondo owene richou, kendo ubiro yudo mich mar Roho Maler."(Tich Joote 2:38)

"Wan bende wan jo aneno mag gik ma kamago, kendo Roho Maler bende, ma Nyasaye omiyo jogo ma winjo wachne."(Tich Joote 5:32)

"Be ok ung'eyo ni un hekalu mar Nyasaye kendo ni Roho mar Nyasaye odak e iwu?"(1 Jokorintho 3:16)

"En, un bende, ka ne uwinjo wach mar adier, wach maber mar warruok, kendo ne uyie kuome, ne oketnegi ranyisi gi Roho Maler ma ne osingo."(Jo-Efeso 1:13)

"Joma ni e ringruok ok nyal moro Nyasaye. To un ok un e ringruok, to un e Roho, ka adier Roho mar Nyasaye odak e iwu. Ng'at ma onge Roho mar Kristo ok en mare."(Jo-Rumi 8:8-9)

"Roho konyowa e olo marwa, nikech ok wang'eyo kaka onego walam kaka onego walam. To Roho owuon ema lamo kuomwa gi ywak ma ok nyal ler, kendo Jalno ma ng'iyo chuny ong'eyo maber gima Roho paro, nikech kwayo mare ne oganda Nyasaye luwore gi dwaro mar Nyasaye."(Jo-Rumi 8:26-27)

"Luw ranyisi mar weche maler ma ne iwinjo kuoma, e yie kod hera mantie kuom Kristo Yesu, kokalo kuom Roho Maler ma odak e chunywa, rit gik mabeyo ma osetni."(2 Timothe 1:13-14)

Wacho qwachi: Roho mar Nyasaye Nyasaye miyo jogo ma winjo wach ka gichier kaka ng'at manyien mar roho bang' tho mare e richo kod liel kuom donjo (batiso) e tho mar Kristo. Roh mar Nyasaye ma ni e iye loso gi winjo mar roho mar dhano ma ok onyal nyiso gi dhok e lamo.

Ang'õ matimore e biro mar Kristo mar ariyo?

Joma otho e Kristo

- Nyalo biro gi Kristo e polo.
- Ng'utno iloko mondo obed kaka ringruok mar Kristo ma nigi duong', ma ok tho, mondo oyud Kristo e polo.

Joma ngima e Kristo .-joma kare.

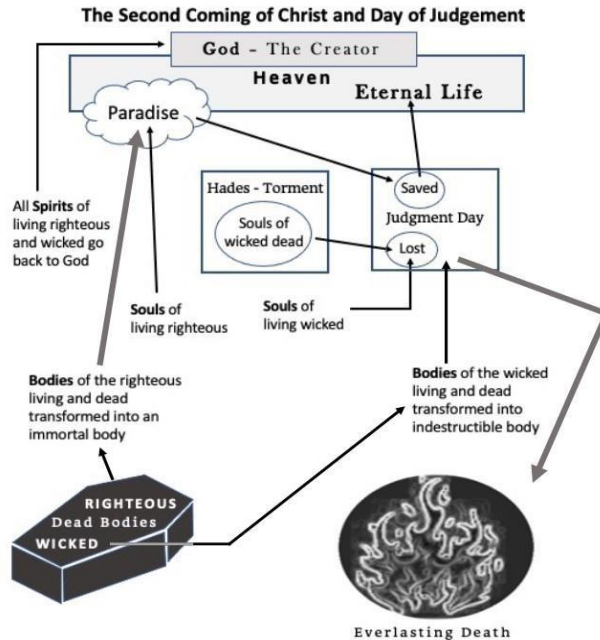
- Nyalo romo gi Kristo e polo.
- Ng'utno iloko mondo obed kaka ringruok mar Kristo ma nigi duong', ma ok tho mondo oyud Kristo e polo.

Joma otho ma ok ni e Kristo – gin joma richo kendo ma ng'anjo .

- Roho odong' gi Nyasaye .
- Ng'ato ilokore obedo ringruok ma ok nyal kethore.
- Nyalo kod ringruok rito bura mondo oorgi e tho ma nyaka chieng' kaachiel gi Jachien kod malaike mage.

Joma ngima ok gin e Kristo .- joma richo kod joma ng'anjo rito bura

- Roho duoko ir Nyasaye.
- Ng'ato ilokore obedo ringruok ma ok nyal kethore.
- Nyalo kod ringruok rito bura mondo oorgi e tho ma nyaka chieng' kaachiel gi Jachien kod malaike mage.

Tiende Machielo

Nitie paro mang'eny ma wuok kuom paro mopogore opogore mag weche din ma ochung'ne paro mag ng'ato ka ng'ato kod ler kata bedo maonge gi paro. Ji mang'eny, ka ok gin thothgi, oyie ni chuny duto dhi e liel ka githo kendo gibedo kuno nyaka chop biro mar ariyo mar Kristo. Giyie ni Kristo ne ok oweyo joma kare ma ne otwe e buo mar Paradiso mar Hades kata kawogi kode e kinde ma ne odhi e polo kendo ir Wuonwa.

E Biro mar Ariyo mar Kristo, ok bibedo gi chuny ma kare ma ni kode. Ringregi mag joma kare biro lokore gibedo ringre ma ok tho kendo chunyi e Paradiso mar Hades biro romo gi Kristo e Boche. Bang'e gichung' e nyim Nyasaye mondo otergi e polo mondo gibed gi Nyasaye, Kristo kod Jolweny duto mag polo.

Ng'ato ma richo kendo ma ng'anjo biro lokore obed ringre ma ok nyal kethore. Tiendegi ma ok nyal kethore ma olokore gi chunyi e Kuong'ruok mar Hades biro dwoko ne Nyasaye e Bura mar Bura mondo giyud gik ma otim e ringruok kapok oorogi e Gehena mondo gibed gi Jachien kod malaike mage.

Sura mar 5

Ang'o mabiro timore e Odiechieng' Bura?

"... oseket ni dhano otho KINDE CHIEL, to bang'e bura biro" (Jo-Hibrania 9:27).

Wacho qwachi: "Dichiel mondo otho" bang'e bura, onge thuolo mar ariyo kata nyuol kendo.

“Bang’ ndalo auchiel, Yesu noting’o Petro gi Jakobo kod Johana owadgi, kendo noterogi ewi got mabor kendgi, kendo ne .(Yesu) ne olokore e nyimgi, kendo wang’e ne rieny kaka chieng’, kendo lewni mage ne rachar kaka ler. To Musa kod Elia ne onenogi ka giwuoyo kode.” (Matayo 17:1-3)

Wacho qwachi: Omiyo, Musa kod Elia ne pod nitie kaka ring’o kende ema osetho. Ne gin gi ng’eyo machal gi ma ne gin-go sama ne gin e ringruok mar ringruok. Omiyo, ne ok nyal bedo gi nyuol moro amora kaka chunyi ne pod ngima e piny Hade nikech chiwruok mar ng’uono ma ne dwarore mondo owene richo ne pok ochiw ne Nyasaye.

“Nimar wan duto wabiro chung’ e nyim kom mar bura mar Nyasaye, nikech ondik ni, ‘Kaka an mangima, Ruoth owacho niya, ng’ato ka ng’ato biro rwakruok e nyima, kendo dhok duto biro goyo erokamano ne Nyasaye.’ Omiyo, ng’ato ka ng’ato kuomwa biro dwoko wachne owuon ne Nyasaye.”(Jo-Rumi 14:10-12)

“Nimar wan duto nyaka wabed e nyim kom mar bura mar Kristo, mondo ng’ato ka ng’ato oyud gima owinjore kuom gik ma ne otimo ka pod wan e ringruok, bed ni gin mabeyo kata ma okbeyo.” (2 Jokorintho 5:10)

“Ka Wuod Dhano biro e duong’ mare, ka malaike duto ni kode, obiro bet e kom mar loch mare e duong’ mar polo, pinje duto biro chokore e nyime, kendo obiro pogo ji kaka jakwath pogo rombe gi dier. un jogo ma Wuora ogwedhe, kawo poku, pinyruoth ma ne oik neu chakre kinde ma ne ochue piny’ ... ‘ne jogo ma ni e korachwich, ‘Wuuru kuoma, un jogo ma osekuong’, udhi e mach ma nyaka chieng’ ma ne oik ne jachien kod malaike mage.”(Mat 25:31-34 ... 42)

Joma kare

“Nimar Ruoth owuon biro lor kowuok e polo gi koko mar chik, gi dwol mar malaika maduong’, kod dwol mar mbui mar Nyasaye, kendo joma otho e Kristo biro chier mokuongo, bang’e wan joma ngima, ma pod odong’, ibiro ting’o kanyachiel kodgi e boche mondo waromo gi Ruoth Nyasaye.

Ruoth e kor polo, kendo kamano wabiro bedo gi Ruoth kinde duto.”(1 Jotesalonika 4:15-17)

Joma richo

“Ka Wuod Dhano biro e duong’ mare, ka malaike duto ni kode, obiro bet e kom mare mar loch. Pinje duto biro chokre e nyime, kendo obiro pogo ji kaka jakwath pogo rombe gi dier. uwuok kuoma, udhi e mach ma nyaka chieng’ ma ne olosi ne jachien kod malaike mage.”(Matayo 25:31-33 ... 41)

“To joma luoro, joma ok oyie, joma richo, joma nego ji, joma timo timbe mag anjao, joma timo miriambo mag miriambo, joma lamo tipo ma ok ler, kod joma miriambo duto, kargi biro bedo e nam mawang’ ma nigi sulfur ma wang’o, mano e tho mar ariyo.”(Fweny 21:8)

Paro mar jondiko

Joma kare kod ringregi ma ok tho biro bedo kanyachiel kendo mondo gibed gi ngima mosiko gi Nyasaye e Polo. Ok kamano kuom joma ng'anjo kod joma richo nikech Wach Nyasaye biro pogo chunyi gi kod chunyi. Roho mar Nyasaye biro duogo ire. Chunyi gi kod ringregi ma ok nyal kethore ibiro bolo e kum ma nyaka chieng', ma en Gehena, kaachiel gi Satan kod malaike mage. "Nimar wach Nyasaye mangima kendo nigi teko, mabith moloyo ligangla moro amora ma bathe ariyo, odonjo nyaka pogo chuny kod roho, ng'ut kod ng'ut, kendo ong'ado bura kuom paro kod timbe mag chuny." (Jo-Hibrania 4:12-13)

Be idak mondo iyud ngima mosiko kata tho mosiko? Obiro bedo e Polo gi Nyasaye kata e Gehena gi Jachien kod malaike mage.

Sura mar 6

Ngima ma

nyaka chieng'

Joma oyie ni nitie ngima mosiko kod tho mosiko temo luwo puonj moko mag chike, chike, kod chike mag Nyasaye.

Nyasaye dwaro ni ng'ato obed "E Kristo" mondo oyiene. "Omiyo, ka ng'ato ni e Kristo, en chuech manyien, gik machon osekalo, ne, gik moko duto osebedo manyien." (2 Jokorintho 5:17)

Wacho qwachi: Kit ngima mar jogo biro bedo kaka:

1. Hero, miyo luor, miyo Nyasaye duong', miyo Nyasaye duong' kendo lamo kaka osechiwo e Wachne.
2. Gidwaro gik mabeyo ne ji duto, kata mana wasikigi.
3. Chiwo dwaro mag mon ma chi liel, nyithindo ma nigi jonyuol kendo ahinya Jokristo.

Kaka en "E (Kristo) wan gi warruok, weche mag richo magwa," (Jo-Efeso 1:7) to gima onego wapar mokuongo en ng'eyo kaka Kristo dwaro ni wabed kae to wabed gi ngima kaluwore gi mano.

Chike kod puonj mag Kristo nyaka yudre e Wachne, ma en Muma.

"Odiechieng' moro, jalony moro ma ne ong'eyo chik ne ochung' mondo otem Yesu, kendo nopenje niya, 'Japuonj, ang'o ma nyaka atim mondo ayud ngima mosiko?' 'En ang'o ma ondik e Chik?' ne odwoko ni, 'Isomo nade?' Ne odwoko kama: 'Her Ruoth Nyasaye gi chunyi duto, gi ngimani duto, gi tekoni duto, kod paro mari duto' kendo, 'Her nyawadu kaka ihero in iwuon.' Yesu nodwoko ni: 'Idwoko maber, tim kamano kendo ibiro dak.' To ne odwaro nyiso ni en ng'at makare, omiyo ne openjo Yesu niya, 'To ng'ano ma en jiranda?'" (Luka 10:25-29)

Bang' nyiso ranyisi ma ong'ere kaka "Ranyisi mar Jasamaria Maber," Yesu nopenjo ni en ng'ano kuom jogo adek – Ja-Lawi, jadolo kata Ja-Samaria – ma ne en jirani mar ng'at ma ne oyudo hinyruokno. "Jalo ma ne ong'eyo chikno nodwoko ni, 'Ng'at ma ne omiye ng'uono.' Yesu nowachone ni, 'Dhi kendo itim kamano.'" (Luka 10:37).

Bende, iwachonwa ni "Ubed joluwo Nyasaye, kaka nyithindo ma ohero ahinya, kendo ubed gi ngima mar hera, mana kaka Kristo noherowa kendo nochiwo ngimane nikech wan kaka misango mamit kendo misango ne Nyasaye" (Jo-Efeso 5:1-2) kendo

"Ka uhera, ubiro winjo gima agolo."(Yohana 14:15)

Nitie chike mang'eny ma jogo ma ni e Kristo nyaka luwo mondo gibed joluwo Nyasaye e yo ma kamano gibedo e ngima bang'e gi Nyasaye.

"Kik ihero piny kata gimoro amora mantie e piny. Ka ng'ato ohero piny, hera mar Wuoro ok ni e iye. Nikech gik moko duto mantie e piny - gombo mag ng'at ma richo, gombo mag wang'e kod nyadhi kuom gik ma en-go kod ma otimo ok wuok kuom Wuoro to wuok kuom piny. Piny kod gombone biro rumo nyaka chieng', to dwaro mar Nyasaye ma ngima nyaka chieng'."(1 Johana 2:15-17)

"Ma e yo ma wang'eyogo ni wahero nyithind Nyasaye: kuom hero Nyasaye kendo timo chike mage, mae e hera mar Nyasaye: winjo chike mage, kendo chike mage ok pek."(1 Johana 5:2-3)

"Ma e wach ma ne wawinjo kowuok kuome kendo ma wanyisou: Nyasaye en ler kuome, onge mudho kata matin. Ka wawacho ni wan gi winjuok kode, to wawuotho e mudho, to wawuondore kendo ok wabed gi ngima mar adier. To ka wawuotho e lero, mana kaka En e lero, to wan gi winjuok gi Wuode, kendo wan gi richo kuomwa duto."(1 Johana 1:5-7)

Wacho qwachi: Nyasaye en Lero – gik moko duto beyo, gik ma itimo e wang' ji duto – hera, adier, ng'uono, ng'wono, yie.

Wacho qwachi: Jachien en Mudho – gik moko duto maricho, gik ma itimo e mbui – sigu, ich wang', miriambo, chulo kworo, gombo mar ng'ato owuon.

"Walendonu gik ma waseneno kendo wawinjo, mondo un bende ubed gi winjuok kodwa. Kendo winjuok marwa en gi Wuoro kod Wuode, Yesu Kristo."(1 Johana 1:3)

"Ka wawacho ni onge richo, wawuondore wawegi kendo adier ok ni e chunywa. Ka wawacho ni richo magwa, en ng'at ma ja adier kendo makare kendo obiro weyonwa richo magwa kendo obiro golowa kuom gik moko duto ma ok kare. Ka wawacho ni ok watimo richo, wamiyo en ja miriambo kendo wachne onge kar dak e ngima marwa."(1 Johana 1:8-10)

"Osiepewa, kik uyie gi roho moro amora, to utem rohogo mondo une ka be giwuok kuom Nyasaye, nikech jonabi mang'eny ma miriambo osewuok e piny. Mae e kaka unyalo ng'eyo Roho mar Nyasaye: Roho moro amora ma oyie ni Yesu Kristo nobiro e ringruok, owuok kuom Nyasaye, to roho moro amora ma ok oyie ni owuok kuom Nyasaye. osewinjo ni obiro kendo kata sani osebedo e piny."(1 Johana 4:1-3)

Wacho qwachi: “Joma kwedo Kristo” gin joma kwedo ni Yesu ma ja Nazaret ne en Nyasaye e ringruok mar dhano ma nigi ring’o kod remo.

“Eka ok wabi bedo nyithindo matindo kendo, ma yamo moro amora mar puonj, kod rieke kod rieke mag dhano, ma riembogi kae gi kae, to wabiro dongo e gik moko duto kendo ma wabiro bedo gi ng’at ma en Wiwa, kendo wabiro dongo e gik moko duto, ma wabiro bedo gi ng’at ma en Wiwa, ma en, Kristo. ng’ato ka ng’ato ma konyogi, dongo kendo ogerore owuon e hera, kaka ng’ato ka ng’ato kuomgi timo tichne. ng’iyo gik moko, gisechiwore ne gombo mag ringruok mondo gidonjre e gik moko duto ma ok ler, ka gidhi nyime gi gombo mar yudo gik mathoth.”(Jo-Efeso 4:14-19)

“Omiyo, kaka oganda ma Nyasaye oyier, maler kendo ma ohero ahinya, rwakruok gi ng’uono, ng’wono, mwolo, mwolo, kod horuok. Bed gi ng’uono e kindwa kendo uwe ne jowetenu richo moro amora ma un-go kuom ng’ato ka ng’ato. Weri kaka Ruoth Nyasaye noweyoni. Mogik gigo duto, rwak hera, ma riwo gik moko duto kanyachiel e winjruok mowinjore chuth. We kuwe mar Kristo otel e chunywu, nikech ne oluongi mondo ubed gi kuwe kaka fuoni mag ringruok achiel. Kendo bed gi erokamano. We wach Kristo obed e chunyi ahinya sama upuonjore kendo upuonjore. Gimoro amora ma utimo, kata gi wach kata gi tim, utim gigo duto e nying Ruoth Yesu, ka udwoko erokamano ne Nyasaye Wuoro kokalo kuome.” (Jo-Kolosai 3:12-17)

Wacho qwachi: “Wach kata tim” gin gik ma iwacho kata gik ma itimo. Ginyalobedo bedo kwe gi hera kata lweny gi sigu.

“Kuom mano, utem matek mondo umed ber e yieu, kendo kuom ber, ng’eyo, kendo kuom ng’eyo, geng’ruok, kendo kuom ng’eyo, kinda, kendo kuom kinda, luoro Nyasaye, kendo kuom luoro Nyasaye, ng’uono mar owete, kendo kuom ng’wono mar owete, hera.

Nikech ka un gi kido ma kamago medore, gibiro miyo kik ubed joma ongee tich kendo ma ok kelo ber e ng’eyo Ruoth Yesu Kristo.”(2 Petro 1:5-8)

“E kinde mogik, nitie jogo ma biro luwo gombogi ma ok luwo Nyasaye.” Gin jogo ma pogou, ma luwo mana gik ma dhano dwaro kendo ma onge Roho. To un, osiepewa ma ahero, gerou e yie maler mogik kendo lamo e Roho Maler. Ubed gi hera mar Nyasaye ka urito ng’uono mar Ruoth Yesu Kristo mondo okelnu ngima mosiko. Bed gi ng’uono ne joma nigi kiawa; ng’ad jomoko e mach kendo iresgi; kuom jomoko, nyisgi ng’uono, ka oriw gi luoro, kata lewni ma nigi ringruok motuo.”(Juda 18-23)

Wacho qwachi: En gima nenore maler kuom weche ma osewach malo ni jogo ma ni e Kristo nyaka dong’. Omiyo, penjo maduong’ en niya “Anyalo dongo nade mondo ngimana onyis Nyasaye?” Anyalo bedo kaka Nyasaye ahinya kuom dhi nyime nyiso ranyisi maler mar kit en kod kido mare – mar hera, ng’wono, ng’uono, adier kod tim makare kaka adongo.

Sura mar 7

Tho ma nyaka

chieng'

Joma ok oyie ni nitie NGIMA MOKO kata THON kata oyie ni ji duto biro dak nyaka chieng' gi Nyasaye, dak kaluwore gi riekni mag:

1. Cham, madh kendo ibed gi mor nikech kiny inyalo tho.
2. Gima en mara en mara. Gima en mari abiro kawo ka adwaro.
3. Ng'at ma yudo gik mang'eny e ngimane, en ema locho.
4. Ok aluor ng'ato, Nyasaye kata dhano. AN e ng'at ma nigi teko.

Kuom mano, giluwu tim mag Adam gi Hawa, Kain, Esau kod Juda kuom yie gi gombogi kendo timo gik ma gidwaro timo kar timo gik ma Nyasaye dwaro. Nyasaye nowachonegi e Chakruok 2:16-17 "Unyalo chamo olemo mar yien moro amora mantie e podho, to kik ucham olemo mar yien mar ng'eyo ber kod marach, nikech odiechieng' ma uchamo olemono, ibiro tho." To e Chakruok 3:4-6, 13 wasomo ni "Eka thuol nowacho ne dhako niya, 'Ok ibi tho, nikech Nyasaye ong'eyo ni odiechieng' ma ibiro chamoe, wang'i biro yawore, kendo ibiro bedo kaka Nyasaye, ing'eyo gima ber kod marach.' Omiyo, ka dhakono ne oneno ni yienno ber mar chiemo, ni ne mit wang', kendo ni ne en yien ma ng'ato dwaro mondo omi ng'ato riek, noting'o olembene kendo ne ochamo, kendo ne omiyo chwore ma ne ni kode, kendo ne ochamo." ... "To Ruoth Nyasaye nowacho ne dhako niya, 'En ang'o ma itimo?'"

Wacho qwachi: Adam gi Hawa ne oyie gi miriambo. Esau ne oyie gi gombogi, to Juda ma ne en ng'at ma ne nigi chuny mar ng'iewo gik moko, ne dwaro pesa ahinya mane omiyo oyiero tho ma nyaka chieng' kuom ng'iewo Yesu kendo kwalo "osiepe" mage.

Jakobo noketo wachno e yo ma kamano e Jakobo 1:12-15 "Omor ng'at ma ng'ado bura e tem, nikech ka oseyie, obiro yudo osimbo mar ngima ma Ruoth osingo ne jogo ma ohero. Kik ng'ato owach ka otemo temo ni, 'Atemo gi Nyasaye'; ka gombo mare owuon ywaye kendo ywaye, to ka gombono onyuolo richo, to richo ka osedongo chuth, onyuolo tho."

Omiyo, kuom ng'anjo mar Adam gi Hawa, ka giyie gi gombogi, tho ne odonjo e piny – duoko mar richo. "Omiyo, mana kaka richo ne odonjo e piny kokalo kuom ng'at achiel, kendo tho ne odonjo e piny kokalo kuom richo, e kaka tho nene olandore ne dhano duto, nikech ji duto ne otimo richo." (Jo-Rumi 5:12)

Wacho qwachi: Nyasaye nowacho ni, "kik icham olemb yien mar ng'eyo ber kod marach, nikech ka ichamo, ibiro tho gadier." (Chakruok 2:17) Omiyo, ne en weyo winjo Nyasaye, richo, ma ne omiyo tho olandore ne dhano duto – OK richo.

To nitie geno "Nimar kaka ne uketo ringreu kaka misumbni mag gik ma ok ler, kod tim ma ok ler ma kelo tim ma ok ler, e kaka sani, keto ringreu kaka misumbni mag tim makare mondo ubed maler. gik moko gin tho. To sani, nikech usebedo misumbni mag Nyasaye, un gi olemo mag bedo maler, to gikone en ngima mosiko." (Jo-Rumi 6:19-23)

Gigi maluwogi gin weche mang'eny ma nyiso gik ma Nyasaye okawo kaka richo, ketho chik, ng'anjo kod bedo ma ok winjo wach. Joma timo gik ma kamago dak ne BANG' THONDO.

Chakruok 6:5-6.– “To Nyasaye nene oneno ni richo mag dhano ne duong' e piny, kendo ni paro duto mag chunye ne gin mana ma okbeyo kinde duto. To Ruoth Nyasaye ne oloko chunye ni nolosho dhano e piny, kendo mano ne omiye kuyo e chunye.”

Chakruok 13:13.– “To jo Sodom ne gin joma richo kendo ma ne gin joketho ahinya e nyim Ruoth Nyasaye.”

Chakruok 19:4-5.– “Ne gilungo Lot niya, “Jogo ma ne obiro iri otieno ma kawuono ni kanye? Kelgi oko mondo wabed gi tudruok mar nindruok kodgi.”

Wacho qwachi: Dwaro mar nindruok ma ok en mar piny – nindruok gi ng'at ma chalre.

Jo-Efeso 5:5.– “Nimar wachni unyalo bedo gi adier ni: Onge ng'at ma nigi timbe ma ok beyo, ma ok ler kata ma nigi chuny mar ng'anjo – ng'at ma kamano en jalamo tipo ma ok ler-ni kod pok moro amora e pinyruodh Kristo kod Nyasaye.”

Jo-Hibrania 10:26-31.– “Ka watimo richo gi gombo bang' yudo ng'eyo mar adier, onge misango mar richo ma odong', to geno mar bura ma kelo luoro, kod mirima mawang' ma biro wang'o wasiki. uparo ni ng'at ma osegoyo Wuod Nyasaye e bwo tiende, ma okawo remo mar singruok ma ne omiye bedo maler, kendo ma osewuondo Roho mar ng'uono, bende ng'at ma nowacho ni, 'Kuong'ruok en mara, abiro chulo,' Ruoth owacho kendo, obiro ng'ado bura ne oganda. En gima kelo luoro mondo ng'ato odonj e lwet Nyasaye mangima.”

Jakobo 1:19-21.– “Omiyo, owetena ma ahero, ng'ato ka ng'ato mondo obed mapiyo e winjo, ma ng'iyo wuoyo, ma ng'iyo gi mirima, nikech mirima mar dhano ok kel tim makare mar Nyasaye.

2 Petro 2:4-11.– “Nimar ka Nyasaye ne ok weyo malaike ma ne otimo richo, to nobologi piny e mach ma ok tho, kendo noketogi e jela mag mudho mondo oritgi nyaka bura, kendo ne ok weyo piny machon, to nores Noa, achiel kuom ji aboro, jalendo mar tim makare, ka okelo pi mang'eny kendo nokelo piny ma ok luwo Nyasaye, to nokelo pi mang'eny e wi piny ma ok luwo Nyasaye. buru, nomiyogi kum mar ketho, kendo nomiyogi bedo ranyisi ne jogo ma bang'e ne dhi dak e yo ma ok luwo Nyasaye, kendo ne oreso Lut ma jaber, ma ne oyudo pek nikech tim ma ok ler mag joma richo (nikech ng'at makareno, ka odak e kindgi, ne oketho chunye ma kare pile ka pile kuom neno kaka Ruoth ma ne ok luwo chike ne ketho kendo winjo kaka Ruoth ne kethogi; ng'at ma luwo Nyasaye kuom tem kendo mondo orit joma ok tim makare e bwo kum nyaka chieng' bura, kendo ahinya jogo ma wuotho kaluwore gi ringruok e gombo mag gik ma ok ler kendo ma ng'ado bura ne loch Gin joma nigi nyadhi, joma ng'iyore giwegi ok giluo wuoyo marach kuom teko madongo, ng'ado bura ne weche ma ne odonjnegogi e nyim Ruoth.”

2 Petro 2:12-17.– “To jogi, mana kaka le ma ok ng'won ma olosi mondo omaki kendo okethi, giwuoyo marach kuom gik ma ok ging'eyo, kendo gibiro lal chuth e kethogi giwegi, kendo gibiro yudo chudo mar tim ma ok kare, kaka jogo ma neno ni en mor mar ng'iyo gik moko e odiechieng'. ng'anjo kendo ma ok nyal weyo timo richo, ma ywayo chuny ma ok ochung' motegno. ne ogeng'o

ich wang' mar jaote, gin pi ma onge pi, gin boche ma yamo mager oting'o, ma mudho ma ng'ich oting'ogi nyaka chieng'."

Wacho qwachi: Ji ma ne ochokore gi Jokristo ma ne wacho ni gin Jokristo ne ng'iyu gik moko e odiechieng', wang'gi ne opong' gi terruok, kendo ne gin gi gombo mar ng'iewo gik moko. Ne giweyo yo makare kendo ne giwuok e yo marach.

2 Jo-Tesalonika 1:3-10– "Wan gi ting' mar goyo erokamano ne Nyasaye kinde duto kuomu, owete, kaka owinjore, nikech yie ma un-go medore ahinya, kendo hera mar ng'ato ka ng'ato kuomu duto medore ahinya, omiyo wan wawegi wanyalo ng'ur kuomu e kind kanisa mag Nyasaye nikech kinda ma un-go kod yie ma un-go e masira duto ma un-go, ma Nyasaye nyiso ni un-go. mondo ubed gi nyalo mar donjo e pinyruodh Nyasaye, ma un bende uyudo masira nikech en gima kare e wang' Nyasaye mondo ochul jogo ma kelo pek kuomu gi masira, kendo mondo omi un jogo ma kelo pek yueyo kanyachiel gi wan ka Ruoth Yesu biro fwenyruok kowuok e polo kaachiel gi malaike mage ma nigi teko, e mach mawang' ma ok ng'ado ne jogo ma ok ng'ado bura ne jogo ma ok ng'ado bura ne Nyasaye. Ruoth Yesu Kristo biro yudo kum mar kethruok ma nyaka chieng', ka obiro e odiechieng'no, mondo omiye duong' e kind jomaler mage, kendo mondo ji duto ma oyie omiye duong', nikech ne oyie gi wach ma ne wachiwo e kindwu."

Fwenyo 20:10– "Jachien ma ne owuondogi, ne obolo e nam mar mach kod sulfur kama le kod jaote ma miriambo nitie, kendo gibiro yudo kum odiechieng' kod otieno nyaka chieng'."

Fweny 21:8 .– "To joma luoro, joma ok oyie, joma lich, joma nego ji, joma timo timbe mag anjao, joma timo magic, joma lamo tipo ma ok ler, kod joma miriambo duto, biro yudo pokgi e nam ma wang'o gi mach kod sulfur, ma en tho mar ariyo."

1 Johana 1:10– "Ka wawacho ni ok watimo richo, to wamiyo en ja miriambo, kendo wachne ok ni e chunywa."

Wacho qwachi: Koro nyalo bedo ni nitie ywak mang'eny e wi kaka BANG' THONDO chalo. Be en tim mar adier kata mar ranyisi, kum ma okrum kata ketho kendo ma dhi nyime? Kata obedo ni THONDO BANG' THONDO chalo nade, obiro bedo marach ahinya kendo ma biro bedo mogik ahinya ma onge ng'at ma nigi paro makare ma nyalo dwaro ni oor kuno. Jodak ma nyaka chieng' bang' tho biro bedo:

- Malaike ma ne odagi
- Jachien (Satan)
- Le maduong' kendo ger
- Jaote ma miriambo
- Jaluoro (luoro)
- Joma ok oyie
- Gima lich
- Jonek
- Jo miriambo
- Jochiende
- Joma timo timbe ma ok beyo mag nindruok (joma timo anjao)

- Joma lamo timbe ma ok ler

Wach maber en ni ok owinjore ng'ato owuok e piny joma tho mondo odonj e piny joma otho.

“Ne, kawuono aketo e nyimi ngima kod ber, tho kod marach, nikech agolo chik ni kawuono mondo uhero Ruoth Nyasaye Nyasayeu, wuoth e yore mage, kendo urit chike mage, chike mage, kod chike mage, mondo ubed mangima kendo umedore, kendo Ruoth Nyasaye Nyasayeu biro gwedhiu e piny.”

“To ka chunyi olokore ma ok uwinj, kendo ka uyier, kendo ulamo nyiseche mamoko kendo utiyonegi, anyisou kawuono ni ubiro lal ga adier, ok ubi medo ndalo mag pinyu e piny ma udhi ng'ado Jordan mondo udonjie mondo ubed mari. Kuong'ruok;(Chik. 30:15-20)

Wacho qwachi: Piny mar Ruoth Nyasaye ne Israel ne en “Piny mar Singo” – Kanaan. Odiechieng'ni “piny mar Ruoth” en “Pinyruodh Nyasaye” kanisa mar Kristo, piny mar jogo ma osewenegi kethogi. Gino iwuoyo kuome e buge ma iluongo ni BibleWay ma iluongo ni Pinyruoth ma Ok Olosi gi Lwe.

Dwaro mar Nyasaye en ni jogo ma nochue e tipo mare (kido mare) obed gi winjruok kode kendo obed gi winjruok machiegni kode ma timore mapiyo bang' liekgi e remb Kristo, tho. “Ruoth ok ng'iang' kuom sing'o mare, kaka jomoko winjo ni ng'iang', to en gi horuok kuomu, ok odwar ni ng'ato otho, to odwaro ni ji duto olok chunyi.” (2 Petro 3:9) “Uneno, e kinde mowinjore, ka pod wan joma onge teko, Kristo notho nikech joma ok luwo Nyasaye. .... To Nyasaye nyiso hera mare owuon kuomwa kuom wachni: Ka pod wan joketho, Kristo notho nikech wan. (Jo-Rumi 5:6-10)

Wacho qwachi: “Lokruok” en “Oken winjo mana; ok en gi bedo ma ok ong'ere mar chuny kod winjo. Ok en lokruok mayot e chal mar chuny. En loko ma opogore opogore mar gik ma rieke keto pachgie; oting'o wuoth mar gombo; e yo machiek, en lokruok e bedo ng'ato owuon”

(“Oboke mar Pulpit”, sula mar 18, sula mar 66 ma owuok e bug “PARO” #515, tarik 3 dwe mar achiel higa mar 2012)

Penjo maduong'ie molooyo, omiyo, nyaka bed ni – “Ang'o ma nyaka atim mondo owene richo maga mondo ayud warruok kendo ayud ngima mosiko gi Nyasaye? Ng'at ma yudo duoko mar penjono biro yudo yiero maduong' - yiero ma nyaka chieng' ma onego otim. Mana kaka Jo-Israel machon, nyaka iyier "Ngima" kata "Tho.”

Sura mar 8

Ang'o ma nyaka atim?

Nyaka afweny ni an jaketho ma dwaro jawar.

Ji mang'eny ok winjo ni gidwaro jawar nikech ok giwinjo ni giselalo e dwaro mar ng'uono. Kata ka obiro kokalo kuom winjo lendo ma mulo chuny; nyalo bedo ni osiep ma nyiso adiera; nyalo bedo

ni kuom somo trak moro; kata kamano, e yo moro nyaka ibed gi ng'eyo ni "ji duto osetimo richo kendo ok giyudo duong' mar Nyasaye" (Jo-Rumi 3:23). Mana kaka jaote Isaya nosewacho chon niya: "Richo magwa oseum wang' Nyasaye kuomwa mondo kik owinjwa" (Isaya 59:2). Richo ma wan wawegi pogowa gi Nyasaye! "Udo mar richo en tho" (Jo-Rumi 6:23). Mae en tho mar roho, ma en pogruok gi Nyasaye ne jogo ma oselal.

"To ere kaka tije mabeyo ma atimo?" ng'ato nyalo wacho ni. Dwoko en niya: "Nimar kuom ng'uono osewar kuom yie, kendo mano ok kuomu; en mich mar Nyasaye, ok kuom tije, mondo kik ng'ato onyierre." (Jo-Efeso 2:8-9)

"To richo ma an-go tin" jomoko wacho ni, to "Nmar ng'at ma luwo chik duto, to kata kamano otur chik achiel, en richo duto." (Yakobo 2:10)

Kido mar ng'anjo mar dhano kod bedo gi gombo mar timo gik moko en gik madongo ma geng'o ng'ato yudo warruok. Ng'at ma otamre yie ni en jaketho madwaro weche mag wechegi, oselal kendo oknyal yudo warruok.

Be isewinjo tiend geno mar bedo jaketho ma dwaro Jawar?

Nyaka afweny ni Yesu kende e geno mar warruok.

Onge yo machielo ma ng'ato nyalo yudogo warruok. Kuom tho mare e wi yath, Yesu nyalo reso, gony, kendo ng'iewo joketho. E Johana 14:6, Yesu nowacho kama: "An e yo, adier, kod ngima: Onge ng'at ma biro ir Wuoro mak mana kokalo kuoma." Yo achiel kende ma wanyalo chopoe ir Nyasaye en kokalo kuom Kristo. Bende wasomo e Tich Joote 4:12 ni, "Bende onge warruok kuom ng'at machielo, nikech onge nying' machielo e bwo polo ma ochiw ne dhano ma nyaka wayudi." Ok wanyal yudo warruok kuom geno Mohammed, Budha, din ma Jo-Yahudi, nyiseche mag Jo-Hindu kata riwruok moro amora mar din. Bende ok wanyal loso chenro marwa wawegi mar "Jokristo" kaka itimo sani kendo geno ni biro resowa. En mana Yesu Kristo ema nyalo nyiso maler gik ma dwarore mondo wabed gi warruok nikech en ema ochulo nengo marwa kendo en mana jawar marwa. Onge yo machielo.

Be iyiek mar ng'adori piny e tiende ng'at achiel kende manyalo reso - Yesu Kristo?

Nyaka ayie gi wach maber ni Yesu Kristo nobiro e piny, nodak e ngima malong'o, ne ogoye e musalaba, (chiwruok malong'o mar chulo) nikech richo maga, ne oyike, nochier kuom joma otho e odiechieng' mar adek kendo sani odak nyaka chieng' e lwet Nyasaye ma korachwich mondo onyis jogo ma ni e ringruok mar Kristo, Kanisa mare, ok en riwruok moro mangima.

Gima Yesu notimonwa iluongo ni "injili", tiende en "wach maber!" E Marko, Yesu nyisowa ni nyaka wayie gi wach maberni mondo wayudi warruok.

Marko 16:15-16 – “Dhi e piny duto, uler wach maber ne chuech duto, ng’at ma oyie kendo obatise biro yudo warruok, to ng’at ma ok oyie ibiro ng’adne bura.”

En wach ma ng’ato nyalo ng’eyo! Nyasaye e kido mar dhano, e kido mar Yesu ma ja Nazaret, nokalo e tembe mang’eny ahinya to ne ok otimo richo!

1 Petro 2:21 – “Mano e ma ne oluongi, nikech Kristo noyudo masira nikech un, kendo noweyonu ranyisi mondo uluw tiende.”

Ne otimo ranyisi kod hono mang’eny ahinya mondo onyis ni en Nyasaye.

Johana 20:30-31 – “Yesu notimo ranyisi mamoko mang’eny e nyim jopuonjrene, ma ok ondiki e bugni, to gigo ondik mondo uyie ni Yesu e Kristo, Wuod Nyasaye, kendo mondo kuom yie, ubed gi ngima e nyinge.”

Ne otho nikech wan - misango ne Nyasaye kuom richo duto magwa!

Jo-Hibrania 1:10-14 – “Owacho bende ni, ‘E chakruok, Ruoth, ne iketo fundament mag piny, kendo polo en tich lweti. Gibiro lal, to in ibiro dak, giduto gibiro ng’injo kaka lewni.

“Ng’ano kuom malaike ma Nyasaye osewacho ni, ‘Bed e lweta korachwich nyaka aket wasiki obed kar tiendi?’ Bende malaike duto ok gin roho ma tiyo ne jogo ma ooro mondo otim ne jogo ma biro yudo warruok?”

Gikone, ne ochiere kuom joma otho, ma nyiso ni En Wuod Nyasaye.

Jo-Rumi 1:4-5 – “Kokalo kuom Roho Maler, ne onyis gi teko ni en Wuod Nyasaye kuom chier mare kowuok e tho, ma en Yesu Kristo Ruothwa. Kokalo kuome kendo nikech nyinge, ne wayudo ng’uono kod tich jaote mondo waluong ji duto ma ok gin Jo-Yahudi mondo gibed gi winjo ma wuok kuom yie.”

1 Jokorintho 15:1 – “Koro, owete, adwaro paronu wach maber ma ne alandonu, ma ne uyie kendo ma ne uchung’ motegno e wiye.” En wach maber ahinya!

Nyaka alok chunya kuom richo ma an-go.

Yesu wacho ni e Luka 13:3 ni, “... ka ok uloko chunyu, un duto ubiro lal kamano.” En kata loko chuny kata lal; yiero en marwa. Tich Jote 17:30 wacho ni, “Adier, Nyasaye noweyo kinde mag bedo maonge ng’eyo, to sani ogolo chik ne ji duto kuonde duto mondo olok chunyi.” Ji duto kuonde duto, kendo mano oriwo nyaka in kod an, Nyasaye ochiwogi chik mondo gilok chunyi. Ang’o ma ng’ato nyalo loko chunye? Walok chunyiwa kuom richo magwa. Loki chunyi kuom bedo ma ok itiyo kendo luwo gik moko duto ma Nyasaye wacho chuth. Nyasaye okwayowa mondo walok chunyiwa. Odwaro ahinya ni walokre ire. Onyisowa e 2 Petro 3:9 ni, “Ruoth ok ng’iyo sing’o mare kaka jomoko paro ni ng’iyo, to en gi horuok kuomwa, nikech ok odwar ni ng’ato otho, to mondo ji duto olok chunyi.” Nyasaye dwaro ni walok chunyiwa mondo wabed gi warruok. Oritowa

gi horuok. Kata kamano, bang'e, kindewa biro rumo. Kaka wamedo weyo loko chunywa kuom thuolo malach, e kaka chunywa medo bedo matek.

Loko chuny ok en mana bedo gi kuyo. 2 Jokorintho 7:10 wacho ni, "Nimar kuyo ma Nyasaye dwaro kelo ng'uono ma kelo warruok, ma ok ng'ato nyalo yuago ang'e, to kuyo mar piny kelo tho." Loko chuny en loko chuny kendo loko paro. Nyaka wabed gi paro mar weyo dak e yo ma wadwaro kendo wachak dak e yo ma Nyasaye dwaro. En ng'ado paro ni wabiro tiyo ne Nyasaye gi tekowa duto kendo timo gik moko duto ma owacho. Matayo 22:37, "Yesu nowachone niya, "Ibiri hero Ruoth Nyasaye gi chunyi duto, gi ngimani duto, kod paro mari duto." Kokalo kuom weche mamoko, nyaka watim kamano gi tekowa duto.

Jo-Rumi 2:4 wacho ni, "Ber mar Nyasaye miyo iloko chunyi." Nyasaye osebedo maber ahinya ne wan, kendo mano owinjore omi wabed gi gombo mar moro Nyasaye e yore duto. Nyasaye, nikech hera mare kuomwa, osetimo gik mang'eny ahinya ne wan, kendo nikech mano wasomo e 1 Johana 4:19 ni, "Wahero, nikech en ema ne oherowa mokuongo." Mano owinjore omi wabed gi gombo mar loko chunywa kendo timo gik moko duto ma osekwayowa ni watim, ka ok kamano, ok wahero Nyasaye. Yesu nowacho e Johana 14:24 ni, "Ng'at ma ok ohera, ok orit weche maga."

Be ihero Nyasaye? Ka itimo kamano, ibiro dwaro timo gik moko duto ma owacho. E Johana 14:15 Yesu wacho ni, "Ka uhera, rit chikena." Be iyie nyiso hera mari ne Nyasaye kuom loko chunyi? Be kuom weyo richo duto kod bedo ma ok winj wach? Ka iyiero ni ibiro chiwo ngimani mondo iluw kendo iwinj Yesu? Yesu nowacho kama: "Ng'at ma dwaro luwo bang'a, mondo ogeng're owuon, kendo oting' yath mare, kendo oluw bang'a" (Marko 8:34). Be iseng'ado ni ok idwar timo richo kendo? Ka en kamano, koro isebedo moikore mar bedo e achiel gi Kristo.

Nyaka afweny Yesu

Yesu dwaro ni wabed gi adier kuome e nyim ji. E Matayo 10:32-33 owacho ni, "Omiyo ng'at ma oyie e nyim ji, an bende abiro yie e nyim Wuora ma ni polo, to ng'at ma kweda e nyim ji, an bende abiro kwedo e nyim Wuora ma ni polo." Ka wadagi Kristo to wabiro lal. Ok onego wabed gi wich kuot mar nyiso ji mamoko ni wayie ni Yesu Kristo e Wuod Nyasaye. Yesu wacho ni e Marko 8:38 ni, "Ng'at ma winjo wich kuot kuoma kod weche maga e kind anyuolani ma nigi richo kendo ma nigi richo, Wuod Dhano bende biro yudo wich kuot kuome ka obiro e duong' mar Wuon mare ka en gi malaike maler." Ka En gi wich kuot kuomwa mano nyiso ni wabiro lal.

Nitie ranyisi mang'eny mag ji ma nyiso yiegi kuom Kristo e Muma. Achiel kuomgi yudore e Matayo 16:16-17, "Simon Petro nodwoko ni, 'In e Kristo, Wuod Nyasaye mangima.' Yesu nodwoko ni, 'Imor, Simon wuod Yona, nikech ring'o kod remo ok onyisi wachni, to Wuora ma ni polo." Kristo ne mor ahinya gi ng'ado bura mar Petro kendo obiro bedo gi ng'ado bura marwa bende.

E Tich Joote 8:36-37 ng'at moro nopenjo penjo ni, "Ne, pi en kae, ang'o ma geng'a mondo kik abatiso?" Kae to e ndiko mar 37, "To Filipino nowacho ni, 'Ka iyie gi chunyi duto, inyalo.' To ne odwoko ni, 'Ayie ni Yesu Kristo e Wuod Nyasaye.'" Mano e ng'eyo maber.

Kata kamano, nitie gik mathoth molooyo. Ok wayudi mana ni Yesu e Kristo, Wuod Nyasaye, to bende wayudi .

En kaka Ruoth marwa. "... Ka iyie gi dhogi ni en Ruoth Yesu kendo iyie e chunyi ni Nyasaye osechiere kuom joma otho, ibiro yudo warruok." Jo-Rumi 10:9. Wamiyo nyinge kaka jatelo, wuonwa, jatelo, jatendwa, jatendwa, ng'at ma nigi teko duto e ngima marwa. Odiechieng' moro ji duto biro timo ng'eyo ma kamano – "... mondo e nying Yesu, ng'ato ka ng'ato ma ni e polo, ma ni e piny, ma ni e bwo piny, kendo ni dhok duto oyie ni Yesu Kristo e Ruoth, mondo omi Nyasaye Wuoro duong'." (Jo-Filipi 2:10-11) To kuom jomoko, biro bedo mabor ahinya.

Be iyiek mar nyiso jomoko ni iyie ni Yesu e Kristo Wuod Nyasaye mangima kendo ni sani en ruoth kendo Japuonj mar ngimani?

Nyaka abedi e pi

Tich Joote 2:38– "Lok chunyu, kendo ng'ato ka ng'ato kuomu obatise e nying Yesu Kristo mondo owene richo, kendo ubiro yudo mich mar Roho Maler." Owinjore wabatise (odonj e pi), mondo wayudi weche mag richo duto magwa.

Tich Joote 22:16– "To sani ang'o momiyo igeno, chung', ibatise, kendo ilos richo mari, ka iluongo nying Ruoth."

Wacho gwachi: Bang' lando ni Yesu ne en Nyasaye e kit dhano kendo luongo Nyasaye mondo owene richo bang'e kokalo kuom tim mar ng'ado ng'ato e pi, batiso, Nyasaye lwoko richo mag ng'ato gi remb Kristo – OK pi. Ka iluongo nying Ruoth, tiende en ni iluongo mondo otim gimoro.

Ka waluongo nying Ruoth, wakwaye mondo owenewa, olos richo magwa kendo oreswa!

1 Petro 3:21– "Kaluwore gi mano (chuny aboro ma ne ores gi pi e yie), batiso sani resou - ok en golo chilo e ringruok, to en kwayo Nyasaye mondo omiyi chuny maber kokalo kuom chier mar Yesu Kristo." Kaluwore gi Petro, batiso ok en ng'ado oko mar ng'ato mondo ogol chilo ma ni e ringre ng'ato. To, batiso ma resowa en 'kwayo' (kwayo) Nyasaye mondo omiwa chuny maber. Batiso en lamo, ywak, ywak ne Nyasaye mondo oler chuny ma iye ma nigi ketho. Omiyo, batiso e Kristo en lamo mar jaketho mar adier ma yudore e Muma.

Ang'o ma resowa kuom richo magwa? Rembe mar Yesu! En karang'o ma remb Yesu biro resowa? Ka waluongo Nyasaye mondo oloswa kokalo kuom batiso! Omiyo, teko mar warruok nitie kanye? En e remb Kristo ma ng'ado bura. (Chier mar Yesu Kristo en gima ne otimore ma ne oketo adier kuom ber mar tho mare e wi yath.) Yie - batiso tudruok gi tho, liel kod chier mar Kristo.

Bedo gi batiso "e tho mare" kendo bedo "e achiel kode e chier mare" (Jo-Rumi 6:3-5) e kaka warruok biro kuomwa e batiso.

Rieko, weche mag richo, ma biro kuom bedo e achiel, (loso winjruok), gi Nyasaye e Kristo, imiwa sama chunywa ma nigi yie kwayo Nyasaye mondo omiwa chuny maber. Watimo kamano sama

wabatiso, (wadonjo e pi). Batiso en yie ma goyo koko, lamo, ne Nyasaye mondo oreswa kaluwore gi tho mar Kristo e wi yath, ma en misango mar ng'uono. Be dwarore ni ibatisi?

Nyaka abed motegno nyaka e tho

Jo-Kolosai 1:21-23– “To un, ma chon ne ubedo mabor kendo wasike e parou nikech tije maricho, to sani oseloso winjruok e ringruok mar ringre kuom tho, mondo oketu kaka jomaler, maongee ketho, maonge ng'uono e wang'e, ka adier udhi nyime e yie ma Nyasaye ogeno kendo ma ok ochung' motegno kuomu. ... .”

Fwenyo 2:10– “Bed gi yie nyaka e tho, kendo abiro miyi osimbo mar ngima.”

Mae en mana ranyisi machuok mar dwaro mar Nyasaye e ngimani. Jogo ma donjo e yo mar Kristo tiyo ngimagi duto ka gidwaro bedo malong'o mare, ka giikre ne ngima mosiko ma jogo ma osewar biro yudo e nyime. Koro nyaka iyier. Ng'ato ka ng'ato kuomwa biro yiero ngimane ma nyaka chieng'. Ang'o ma ibiro ng'ado?

Matayo 7:13-14 - "Dhi e rangach matin nikech rangach malach kendo yo malach ma dhi e kethruok kendo nitie ji mang'eny ma donjoe. Nikech rangach matin en yo ma dhi e ngima matek kendo nitie joma nok ma yudo."

Lwongo mar Nyasaye ne piny

mangima

Mat 11:28-30– “Ubiro ira, un duto ma otiyo matek kendo ma oting'o ting' mapek, kendo abiro miyou yueyo. Uting' ng'injo mara ewiu, kendo upuonjore kuoma, nikech an ng'at ma ng'won kendo ma ng'won, kendo ubiro yudo yueyo ne chunyu. Nikech ng'injo mara yot, kendo ting' mara yot.”

1 Jokorintho 2:9-11– “To kaka ondik ni: ‘Wang' pok oneno, kata it pok owinj, kendo gik ma Nyasaye oseloso ne jogo ma ohero, pok odonjo e chuny dhano.’ To Nyasaye osefwenyogi kuom Roho mare, nikech Roho ng'iyo gik moko duto, ee, gik ma iye matut mag Nyasaye.

Matayo 28:18-20– “To Yesu nobiro kendo nowuoyo kodgi kowacho ni, ‘Osemiya teko duto e polo kod piny, omiyo dhiuru, utim jopiny duto obed jopunjre, ubatisogi e nying Wuoro kod Wuowi kod Roho Maler, upuonjgi mondo giluw gik moko duto ma asechikou, kendo kinde duto an gi Ruoth Nyasaye, higa.’ Amen.”

Marko 1:14-15– Yesu nobiro Galili, ka olando Injili mar pinyruodh Nyasaye, kowacho ni, “Kinde osechopo, kendo pinyruodh Nyasaye chiegni, ulok chunyu, kendo uyie Injili.”

Matayo 6:33-34 – “To many pinyruodh Nyasaye kod tim makare mare mokuongo, to gik moko duto ibiro medonu. Omiyo, kik ubed gi parruok kuom kiny, nikech kiny biro bedo gi parruok kuom gik mage owuon.

Jo-Rumi 6:16-19– “Be ok ung’eyo ni ng’at ma uchiwore kaka misumbni mag richo mondo uwinj, un misumbni mag ng’atno ma uwinjo, kata mar richo ma tero e tho, kata mar winjo ma tero e tim makare? To erokamano ne Nyasaye ni kata obedo ni ne un misumbni mag richo, kata kamano, ne ubedo misumbni mag richo, kendo ne ubedo thuolo kuom richo ma ne utimo. ne obedo misumbni mag tim makare, awuoyo gi dhok mag dhano nikech olo mar ringruoku.”

“Nimar kaka ne uketo ringreu kaka misumbni mag gik ma ok ler, kendo mag tim ma ok ler ma kelo tim ma ok ler, e kaka sani uketo ringreu kaka misumbni mag tim makare mondo ubed maler.”

Tich Joote 4:10-12– “Ung’e ni un duto, kod oganda Israel duto, ni nying’ .
Yesu Kristo Ja-Nazaret, ma ne ugoyo e musalaba, ma Nyasaye nochiero kuom joma otho, kuome ema ng’atni ochung’ kae e nyimu ka osechamo. Mano e ‘kidi ma un jogedo ne udagi, ma osebedo ka .

bedo kidi maduong’ mar kona.’ Bende onge warruok kuom ng’at machielo, nikech onge nying’ machielo e bwo polo ma ochiw ne dhano ma nyaka wayudi.”

Kar tieko Onge geno mar kiny

Gima lit en ni onge ng’at ma nyaka wit Polo kendo oyud Gehena. Yiero en marwa. Wabedo thuolo mar yiero gik ma biro timore e kinde mabiro nyaka chieng’. Kapo ni Polo en kama oik ne oganda ma oik, to Hell en kama oik ne oganda ma ok oik.

2 Jokorintho 6:22 .– “Ne, sani e kinde ma owinjore, sani e odiechieng’ mar warruok.”

Johana 15:10– “Ka uluto chike maga, ubiro bedo e hera mara, mana kaka an bende aluto chike mag Wuora, kendo abedo e hera mare.”

Jogo “E Kristo” ma ngima ne NGIMA BANG’E nyaka ong’e tem ma Jachien keto e nyimgi kinde ka kinde kaka nitie ranyisi e Singruok Machon kod Singruok Manyien mag nyithind Nyasaye ma ok winjo Nyasaye kendo dok e yore mag piny.

Joma “ok ni e Kristo” onego opar matut kuom gik ma luwogi:

Ang’o ma Muma Wacho kuom Kaka Inyalo Donjo e Kristo?

Winj – Som gi kinda kendo isom gima Kristo nopuonjo nikech gin Weche mag ngima.

Winjo tiend

- Ji duto, chwo gi mon, gin joketho nikech ne ok giwinjo yore kod chike makare mag Nyasaye .
- Richo ma ng’ato ok wene biro kelo thona ma nyaka chieng’
- Nyaka ng’ato owene richo mondo obed gi ngima mosiko gi Nyasaye .
- Kristo e yo achiel kende ma anyalo yudoe richo duto .

Yie -Yesu Ne en Nyasaye kendo en Nyasaye

- Ne obiro e piny e ringruok mar dhano kaka Yesu ma ja Nazaret .
- Ne odak e kind dhano .
- Ne omiyo ngimane mar ringruok maongee richo gi chunye owuon kaka misango malong’o kendo achiel kende mar richo maga, ka ogoye e musalaba .
- Ne oyike
- Nyasaye nochiere kowuok e bur e odiechieng’ mar adek .
- Ne oneno ji mia achiel bang’ chier mare .
- Odwogo mare kendo e polo mondo obed gi Wuonwa, jopuonjrene ne oneno .

Loki chunyi –Lokiruok kowuok e richo kod bedo ma ok winj wach mondo obed gi yie kod winjo wach

Hulo -Yie gi yie ma in-go ni Yesu en Wuod Nyasaye.

Manyo -Kwa Nyasaye mondo owene richo magi

Tho -Ket ngimani machon, mar richo, mar piny

Bed ma oiki –Ket ngimani ma osetho mar richo e bur mar batiso kuom ng’ado pi e tho mare, mondo oyiene Nyasaye mondo ochieri kowuok e bur kaka Chuech manyien ma oseler.

Yudo -Roho Maler kaka gik ma oket ma nyiso gima biro timore .

Bedo -Kaka Jakristo manyien, Nyasaye nomedo in, kaka nyathine ma ne oting’o, kuom nyithindo mamoko ma ne ni e Kanisa mar Kristo.

Dak -Dhi nyime dak motegno kendo winjo wach ne Kristo kod puonj mag joote “... Akwayou mondo ubed gi ngima mowinjore gi luong ma uyudo. Ubed joma mwol chuth kendo joma mwol, ubed gi horuok, ubed gi ng’uono e hera. (Jo-Efeso 4:1-3) Tim gimoro – “Saa mowinjore” en sani.

Odiechieng'ni en Odiechieng' mar Warruok!

Penjo

1. Nyasaye osemiyo dhano duto .

- a. ____ Del
- b. ____ Chuny
- c. ____ Chuny
- d. ____ Gik moko duto ma malo
- e. ____ ringruok kod chuny

2. Ng’ato tho mana dichiel bang’ ka bura obiro. Adier ____ Miriambo ____

3. Nyalo mar dhano en chuny mare (ng'eyo).

Adier ____ Miriambo ____

4. Roho mar dhano ochiw gi Nyasaye kendo obiro duogo ire ka dhano otho tho mar ringruok.

Adier ____ Miriambo ____

5. Chikruok ma Nyasaye notimo gi Jo-Israel noweyo negi richogi kuom chiwo dhiang' kod dier kaka misango.

Adier ____ Miriambo ____

6. E lek, malaika mar Nyasaye ne onyisi Josef ni Maria, ma ne osingo, ne dhi yudo wuoyi ma Roho Maler biro yudo ich kendo ni ne obiro reso ji kuom richogi.

Adier ____ Miriambo ____

7. Johana Jabatiso ne omiyo neno monyiso ni Yesu e Nyarombo mar Nyasaye ma ne dhi golo richo mag piny.

Adier ____ Miriambo ____

8. Yesu nowacho ni "An e Yo, Adier kod Ngima." Adier ____ Miriambo ____

9. Ka Yesu notho, chunye nodhi e liel, ma en kama chuny joma otho e ringruok odak e iye. Adier ____ Miriambo ____

10. Ka Kristo nochier, ne oyawo dhoudi mag Paradiso ma ne ni e bath Hades ka ogonyo ji duto ma ne otwe kuno.

Adier ____ Miriambo ____

11. Ka Kristo nodhi e polo, ne otero chuny ma kare ma ne omak e Paradiso e bath Hades nyaka e polo mondo obed kode? Adier ____ Miriambo ____

12. Yesu nowacho ni Rangach mag Hades ok bi locho e wi Riwruck mar ji ma oyie, ma geno kendo ma winjo wach, ma en Kanisa mare. Adier ____ Miriambo ____

13. Ka ne owuoyo gi Jokristo ma Tesalonika, Paulo nonyisogi ni Kristo notho mondo jogo ma winjo Kristo, kata gin joma ngima kata ma osetho e kinde ma obiro, odagi kanyachiel kode. Adier ____ Miriambo ____

14. Kristo ma ne odhi e polo mondo obed gi Wuon mare ne oneno gi:

a. ____ Jotelo mag Jo-Yahudi

b. ____ Ne onge jo aneno ma ne oneno idho mare e polo .

c. ____ Jopuonjre mage

15. Tipo mag dhano duto ma osetim makare kuom remb Kristo biro dak nyaka chieng' gi Nyasaye e polo to tipo mag joma ok kare, joma ng'anjo kendo ma richo, biro bedo gi kar dakgi e Gehena ma nyaka chieng' ma olosi ne Jachien. Adier ____ Miriambo ____
16. Joma winjo wach Nyasaye mar winjruok (injili mar Kristo) lokore ka giwuok e ngima ma sani (loko chunyi) kendo gibatiso (gidonjo e pi) imiyogi Roho Maler mondo odak e igi. Adier ____ Miriambo ____
17. Ka Kristo biro duogo e polo (biro mar 2) jogo ma ngima e Kristo biro romo kode e kor polo. Adier ____ Miriambo ____
18. Be dwarore ni ng'ato ong'e ni en jaketho mondo oyud ng'uono? Adier ____ Miriambo ____
19. Kaluwore gi ndiko, ji duto osetimo richo. Adier ____ Miriambo ____
20. Ji oresre kuom
- ____ Ng'wono kokalo kuom yie kod winjo wach.
  - ____ Ng'uono
  - ____ Dak ngima maber kendo ma nigi timbe mabeyo.
21. Be nitie yore adi ma ng'ato nyalo yudogo warruok?
- ____ Mathoth
  - ____ Achiel
  - ____ Ok owachi e Ndiko
22. Loko chuny en .
- ____ bedo gi kuyo kuom tim ma ok owinjore
  - ____ lokruok e chuny, paro kod kit ngima
23. Batiso e Kristo en kwayo mar dhano ne Nyasaye mondo owene richo mondo Nyasaye otim tich kokalo kuom remb Kristo ma ochiw kaka misango malong'o mar richo. Adier ____ Miriambo ____
24. "KA" ma yudore e Jo-Kolosai 1:22 nyiso ni nyalore ni ng'ato kik odong' motegno. Adier ____ Miriambo ____
25. Ng'ato ka ng'ato kata obedo ni en Jakristo kata ok en Jakristo, odak nikech:
- ____ Kata ngima mosiko kata Tho mosiko
  - ____ Kata kaka ji duto biro yudo warruok
  - ____ Kata kaka kinde ma nyaka chieng' ok tim

